

Symposium 'Het gezicht achter de NSB'

Op 6 april jl. bezochten wij dit symposium, dat gehouden werd in 's Gravenzande. Het symposium was georganiseerd door drs. Philip van den Berg, die als historicus jarenlang onderzoek heeft gedaan naar de beweegredenen van Westlanders lid te worden van de NSB.

Het boek over zijn bevindingen kwam onder de titel 'Kring 71: de NSB in het Westland' op dezelfde datum uit. Een recensie van dit boek wordt elders in dit bulletin aangetroffen.

Op deze plaats willen wij volstaan met een weergave van onze indrukken van het gehouden symposium. Wij waren buitengewoon geïnteresseerd hoe in het Westland werd aangekeken tegen de rol van de NSB voor, tijdens en na de oorlog. Om met Carla te spreken: 'Als kind van een NSB'er uit het Westland werd ik buiten de gemeenschap gesloten, vanwege de rol van mijn vader tijdens de oorlog. NSB'ers waren landverraders en die uitsluiting heeft een groot stempel gedrukt op mijn ouders en mij, als kind. Het onderwerp was jarenlang taboe.'

Wij waren dus benieuwd of dat taboe in het Westland was doorbroken. Het moet gezegd, wij hebben een buitengewoon goede dag gehad. We konden het verhaal over onze lotgevallen in onze jeugd en daarna, goed kwijt aan de Westlanders die het symposium bezochten. We ondervonden een coöperatieve houding bij onze zoektocht een scherper beeld te krijgen van wat er vooral in de periode direct na de oorlog met de ouders van Carla is gebeurd. Het hoeft geen betoog dat dit voornamelijk mensen waren die vanuit hun betrokkenheid in en bij de Stichting Regionaal Geschiedkundig onderzoek (SRGO) op zoek zijn naar 'feiten' in plaats van 'meningen'. Maar ook vanuit oprecht meeleven met de kinderen van 'foute' ouders, die tot op heden de gevolgen ondervinden van de keuzes, die hun ouders hebben gemaakt. Dat motiveert hen om zoveel mogelijk informatie boven water te halen om een evenwichtiger beeld te scheppen van de keuzes, die mensen in de Tweede Wereldoorlog maakten. In hun zoektocht worden ook zij vandaag aan de dag nog geconfronteerd met het taboe dat rust op het oorlogsverleden van de als 'foute burgers' gemerkte Westlanders.

In een viertal lezingen werd het thema van het symposium 'het gezicht achter de NSB' gepresenteerd.

Dr. Frank van Riet, historicus en politiemans hield de 1e lezing over **de politie en het nationaal socialisme**.

Voor de oorlog moesten alle politieambtenaren een verklaring ondertekenen waarin stond dat ze geen lid waren of zouden worden van o.a. de NSB. Zij mochten daaraan ook geen steun verlenen. Het was o.a. hun taak de orde te herstellen wanneer er relletjes waren tussen colporteurs van de NSB en de burgers. In de oorlog raakte de politie in een soort spagaat. In 1937 waren door de regering namelijk richtlijnen vastgesteld, die ruimte boden aan de bezetter om legaal loyaliteit te eisen van de politieambtenaren. De politie mocht volgens de richtlijn de bezetter niet opzettelijk benadelen. Op 29 juni 1940 (Anjerdag) kwam de bevolking in diverse dorpen en steden spontaan in beweging. Toen er een ware volksooploop was ontstaan door een bloemenhulde bij paleis Noordeinde, greep de politie en de 'Ordnungspolizei' in. De conflicten tussen NSB'ers en andere burgers drongen de politie steeds verder in de rol van handhaver van de orde voor de bezetter.

De NSB en de bezetter probeerden zoveel mogelijk goodwill te kweken in de Nederlandse samenleving door o.a. Winterhulp Nederland, bedoeld ter ondersteuning van het arme deel van de bevolking. Ook de politie werd gedwongen actief deel te nemen aan de Winterhulp en daaraan financieel bij te dragen. Formeel 'vrijwillig', maar er moest wel opgave worden gedaan van het aantal mensen, dat een bijdrage had geleverd. De uitvoering daarvan liep niet naar de wens van de bezetter waardoor het aanzien van de politie schade leed.

De nationaal socialistische probeerden op straat de macht over te nemen van de politie, terwijl de bezetter trachtte van binnenuit het Nederlandse politieapparaat te nazificeren.

De politieopleiding werd gecentraliseerd in Schalkhaar, waar alle nieuwe rekruten werden opgeleid in nationalistische geest en naar Duits model. Dat bezorgde Schalkhaar een slecht imago, ook na de

oorlog. Het was geen pré als je je opleiding bij de politie in Schalkhaar had genoten.

De verlangde gezagsgetrouwheid van de politie was er in belangrijke mate de oorzaak van dat een groot aantal politieambtenaren gedwongen meewerkten met de bezetter. Toch is het de bezetter niet gelukt het politieapparaat te nazificeren.

De 2^e lezing werd verzorgd door **Prof. Dr. Peter Romijn**, medewerker bij het NIOD, die contemporaine geschiedenis heeft gestudeerd. Hij is gepromoveerd op onderzoek naar het proces van zuivering na de 2^e Wereldoorlog.

Peter Romijn ging in op **de idealen die de NSB koesterden richting het lokale bestuur**.

De NSB was voor de oorlog ontstaan uit onvrede met de bestaande politieke verhoudingen en hoopte vanuit nationaalsocialistisch perspectief politieke invloed te verwerven. In het Westland beschikte men echter niet over charismatische leiders, zodat ze nauwelijks een rol van betekenis hebben kunnen spelen. Onder de Duitse bezetting hoopte de NSB echter haar idealen in het lokale bestuur wel mogelijk te kunnen maken. Dan zou er eindelijk afgerekend kunnen worden met het oude regime. De bestuurders werden echter telkens voor problemen gesteld omdat de Duitsers het beleid bepaalden. De Duitsers wilden de NSB gebruiken als 'betrouwbaar personeel'.

Maar ook het zittende ambtenarenapparaat was in mei 1940 in functie gebleven om zogenaamd chaos te voorkomen en conform het Volkenrecht met de bezetter samen te werken. De Duitsers buiten deze houding van het ambtenarenapparaat en de NSB volop uit om zodoende controle te houden op het functioneren van het lokale bestuur zoals de bezetter dat wilde. Het sprak na de oorlog in het nadeel van de NSB dat zij niet legaal aan de macht waren gekomen, maar waren aangesteld door de bezetter, nadat de wettige bestuurders aan de kant waren geschoven.

De dadendrang van de NSB tijdens de oorlog om hun idealen te verwezenlijken met gebruikmaking van de Duitse bezetter heeft haar opgebroken. Dat maakte het begrijpelijk dat zij na de oorlog daarop werden beoordeeld en niet op haar goed bedoelde idealen voor een betere maatschappij.

De 3^e lezing werd verzorgd door **Dr. Ewart Bosma**, geschiedenisdocent en raadslid van de SGP.

Ewart Bosma legde in zijn lezing het accent op **de rol van ds. Kersten en de verhouding tussen de**

SGP en de NSB in de jaren dertig van de vorige eeuw. Ds. Kersten was partijleider van de SGP.

De SGP was een exponent van de emancipatie van de bevindelijk gereformeerden. Voor hen was De Banier het venster naar de wereld. De SGP functioneerde als protestpartij. Het doordraaien van voedsel in de jaren dertig was een speerpunt in het protest.

De SGP richtte zijn protest in het politiek spectrum op 4 fronten. In de vooroorlogse jaren allereerst tegen Rome, vervolgens tegen de ARP en CHU, als derde front tegen het communisme en socialisme. Tenslotte richtte het zich in de jaren dertig tegen het nationalisme, fascisme en nationaal socialisme. De SGP en de NSB waren wars van de wijze waarop de parlementaire democratie in de jaren 30 fungeerde en hadden bezwaren tegen de crisismaatregelen van de overheid. Toch hielden de bevindelijk gereformeerden afstand van de NSB om 'des beginsels wil'.

Het beeld dat veel SGP'ers op de NSB stemden steunt niet op feiten. Er waren onder hen weliswaar sympathisanten met de NSB, vooral in een aantal rurale gebieden, en dan met name uit hervormde hoek. De Christelijk Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Gemeenten vonden in navolging van de Gereformeerde Kerk, het lidmaatschap van de NSB onverenigbaar met het lidmaatschap van hun kerk, hoewel deze kerken vonden dat elk geval op zichzelf beoordeeld moest worden. De Nederlands Hervormde Kerk had een dergelijk standpunt niet ingenomen. De SGP wees het nationaalsocialisme minder duidelijk af dan haar afwijzing van het Rooms-katholicisme en het communisme.

De 4^e lezing werd verzorgd door historicus **drs. Robin te Slaa**. Hij werkt samen met Edwin Klein aan een 3-delig geschiedwerk over de NSB. Robin te Slaa ging in op **de vraag hoe radicaal de NSB was**.

Mussert bepleitte een Europese orde waarin staatsgrenzen en volken moesten samenvallen. Nationaal betekende dat een Nederlands Rijk dat bestond uit Nederland, België en de Koloniën, ontdaan van Joden, Walen en andere 'vreemde elementen'. Hij stond een derde weg voor, die van een sociaal coöperatieve ordening, gebaseerd op volkverwantschap. Tevens was hij voor afschaffing van de democratische rechtstaat. Hij trachtte met steun van de Duitse bezetter zijn idealen in Nederland te verwezenlijken. In de jaren 30 nam de antipathie tegen de Joden hand over hand toe. Zij kregen de schuld van de slechte economische omstandigheden. Mussert sprak over 3 soorten Joden: Nationaal voelende Nederlanders, orthodoxe Joden en 'Joden, die geen deel hebben aan onze nationale gedachten, omdat nationaal voor hen te maken heeft met rasdriften, puur het jood zijn op zich'. Hij bepleitte alle 'volksvreemde' elementen uit Nederland te verbannen naar o.a. Frans Guyana. Naast de Joden zouden dat ook de Walen moeten treffen. Het is aannemelijk dat de meeste NSB-leden vanaf 1938 het nazibewind steunden en antisemitisch waren.

Tenslotte vatte historicus **prof. dr. James Kennedy**, de lezingen samen met **een blik naar het heden**. De jaren 30 werden gekenmerkt door een economische crisis, met sterke ideologieën. Daarin kon ook een populistische partij als de NSB gedijen. Toch is hun invloed beperkt gebleven. Daarvoor zijn verschillende factoren aan te wijzen. Allereerst was er sprake van robuuste gemeenschappen, dus geen neiging iets nieuws aan te gaan. Men bleef trouw aan de groep. Er was sprake van een grote gemeenschappelijkheid. Je bleef trouw binnen maatschappelijke en politieke kringen. Vervolgens maakten bestuurlijke posities het ook moeilijk om in deze bolwerken binnen te dringen. In het Westland bijvoorbeeld ontbrak grotendeels charismatisch leiderschap. Ook de wijze van aanstelling ontbeerde legitimiteit vanwege het opzijzetten van de zittende bestuurders door de bezetter ten gunste van NSB-ambtenaren. Tenslotte was Nederland geen radicaal land. Het was een nuchter en gematigd volk met een sterke overlegcultuur. Een open vraag aan het eind: bepalen die factoren ook nu nog het beeld in Nederland, waardoor de invloed van populistische partijen beperkt zal blijven?

Al met al blijft het beeld over de NSB niet rooskleurig, maar het was goed kennis te nemen van de achtergronden, die maakten dat zij handelden, zoals zij gehandeld hebben.

© 2017 Ger en Carla van der Kruijt-Iwema